

Marijan Bradanović

Razvitak naselja na kvarnerskim otocima - primjer Dobrinja

Marijan Bradanović
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
HR - 51 000 Rijeka

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljen / Received: 14. 12. 2011.
Prihvaćen / Accepted: 12. 2. 2012.
UDK: 711.4(497.5 Dobrinj)

Na dosad slabo poznatom i sa stajališta povijesti umjetnosti još posve neobrađenom primjeru Dobrinja na otoku Krku, raspravlja se o razvitku naselja na kvarnerskim otocima. Uz isticanje štetnosti dosad prevladavajućih uopćavanja, karakteristični položaj i razvitak Dobrinja tumače se u širem, komparativnom kontekstu. Analiziraju se prostiranje i obilježja pojedinih dijelova ovog naselja, a naglasak je na vremenu kasnog srednjeg i ranijeg novog vijeka. Tada je najuži dio povijesnog središta Dobrinja poprimio čvrstu, na tlorisnoj osnovi i danas, usprkos opsežnim pregradnjama i arhitektonskim preinakama, jasno uočljivu, urbanu fizionomiju.

Ključne riječi: sjeverni Jadran, otok Krk, kaštel Dobrinj, urbanizam, doba renesanse

UVODNO O RAZVITKU NASELJA NA KRKU I DRUGIM KVARNERSKIM OTOCIMA

U doba razvijenog i kasnog srednjeg vijeka te u počecima novoga vijeka Krk je, među otocima sjevernoga Jadrana, imao najveći broj naselja urbanih karakteristika.¹ Na obližnjem Rabu, primjerice, u srednjem vijeku a i kasnije, uz središnje je otočko naselje, postojalo još samo njegovo ladanje. Slično je bilo i na području cresko-lošinjskoga arhipelaga, gdje je koncem 15. i u početku 16. stoljeća, grad Cres gotovo u svemu praktično preuzeo dotadašnji značaj zamirućega Osora, a osim kaštela Belog i Lubenica, postojala su samo veća ili manja sela, od Dragozetića i Filozića na sjeveru, do Velog Sela na mjestu današnjeg Velog Lošinja i naselja razvijenoga uokolo benediktinskoga samostana i fortifikacije (kasnijeg Gornjeg Sela) na pučinskom otoku Susku.² Daljnje zamiranje Osora uvjetovalo je daljnju emancipaciju ruralnih prostora koji su mu neposredno gravitirali, te uspon i dostizanje zavidnoga stupnja urbanizacije naselja poput Velog Sela, već u posljednjem stoljeću mletačke vlasti.

Tome nasuprot, uz određene specifičnosti pojedinih slučajeva, ponajviše uvjetovanih snažnijom otočnom

antičkom tradicijom, krčki su kašteli sa svojim teritorijima nalikovali svojim parnjacima u obližnjem Vinodolu.³ Nije tome bio razlog samo sličan feudalni razvitak u okvirima posjeda krčkih kneževa - kojemu se opet može naći veliki broj europskih analogija, pa i frankopansko oponašanje prekojadranskih uzora - već i jednostavne geografske činjenice prostranstva i dubine krčkoga kopna, ispresijecanoga visovima koji su razdvajali izolirane doline, što je sve pogodovalo relativno samodovoljnom razvoju i izrazito poljodjelskoj orijentiranosti pojedinih kaštela. Za razliku od, geografski i karakterom naselja koja se uzdižu u srednjem vijeku, komparativno bliskoga Vinodola, na otoku Krku ipak je bio naglašen utjecaj i kohezijska snaga biskupskoga grada, neprekinute antičke tradicije. S druge pak strane, iako je već u razvijenom srednjem vijeku izbljedjela uspomena na prvotne političke i etničke razloge podjele otoka na područje grada i otočnih kaštela, još se dugo nastavila osjećati civilizacijska razlika između onoga što su predstavljali *universitas castrorum* i *civitas Vegle*.⁴ Tako su se i nakon mletačkoga zauzimanja otoka Krka 1480. godine, u graditeljstvu kaštela, kao otočnoga „svijeta za sebe“, u praksi značajne autonomije, nastavili razvijati neki

1. Pogled na Dobrinj sa zapada, u pozadini je Šilo, kao pandan vinodolskoj luci na ušću Dubračine, preko kanala je današnje crikveničko područje (foto: D. Krizmanić)

View of Dobrinj from the west, in the background is Šilo, a counterpart of the Vinodol port on the mouth of Dubračina, across the channel is the present-day Crikvenica area

specifični procesi. Nadalje, urbanistički se razvitak Krka, jedinoga do srednjega vijeka opstaloga grada na otoku, već u to vrijeme jasno podudara s onim razvijenijih jadranskih uzora. Mletačko preuzimanje otoka Krka značilo je još izrazitije, politički stimulirano, urbanističko uređenje grada Krka prema mletačkom idealu, koje je zatim prirodnim utjecajem otočnoga središta na druga naselja, našlo odjeka u urbanističkom razvitku krčkih kaštela. Intenzivnoj graditeljskoj aktivnosti ondje su, u doba kasne frankopanske i ranije mletačke uprave, zacijelo pogodovala migracije s kopna, potaknute sve izrazitijom turskom prijetnjom. Kao što je organizirano doseljavanje s kopna dokumentirano već polovicom 15. stoljeća,⁵ važno je naglasiti da su i spomenuti urbanistički procesi započeli već i prije 1480. godine, pa smjenu vlasti ni na urbanističkom polju ne

valja tumačiti kao drastičan rez - mada je, osobito u regulaciji grada Krka bilo (pogotovo u prvo vrijeme) poprilično takvih, demonstrativno smišljenih zahvata mletačke uprave - već kao jedan od razloga ubrzavanja započetih procesa.⁶

Upustimo li se u pojedinačnu analizu, u međusobnim odnosima krčkih kaštela nailazimo na brojne specifičnosti. Krajnje pojednostavljeno, jer svaki od primjera moguće je popratiti nizom lokalnih epizoda, s jedne se strane nameće i u širim relacijama prepoznatljiv model Omišlja, pretpovijesne gradine koja u sjeni obližnjeg, priobalnog, rimskog veteranskog naselja nastavlja živjeti i u vrijeme antike a zatim se u srednjem vijeku opet formira kao središnje naselje sjeverozapadnoga dijela otoka, značajno i zbog obrane otoka od napada s kopna.⁷ Njegov je strateški značaj u drugoj polovini 15. stoljeća

bio dodatno naglašen izgradnjom frankopanskoga kaštela neposredno nadomak samoga naselja, čime je ujedno napuštena ranija kneževska fortifikacija, koja se u razdoblju razvijenoga srednjeg vijeka na antičkoj podlozi razvijala na susjednoj uzvisini, danas poznatoj kao Fortičina. Na području Vrbnika, za razliku od uobičajenih pojednostavljenja, raspoznajemo barem tri težišta naseljenosti: ono u pretpovijesti vrlo dominantno na brdu Kostrij, sjeveroistočno od današnjega naselja; kasnoantičko na uzvisini Sv. Mavar, koja nad Vrbnikom dominira s juga; te zaključno, ono na kojem je obzidano naselje razvijenih urbanih karakteristika, na zasad nam nepoznatoj podlozi, napredovalo u razvijenom srednjem vijeku.⁸ I ondje u kasnom srednjem vijeku zamire usamljena, nekoć matična, kneževska fortifikacija

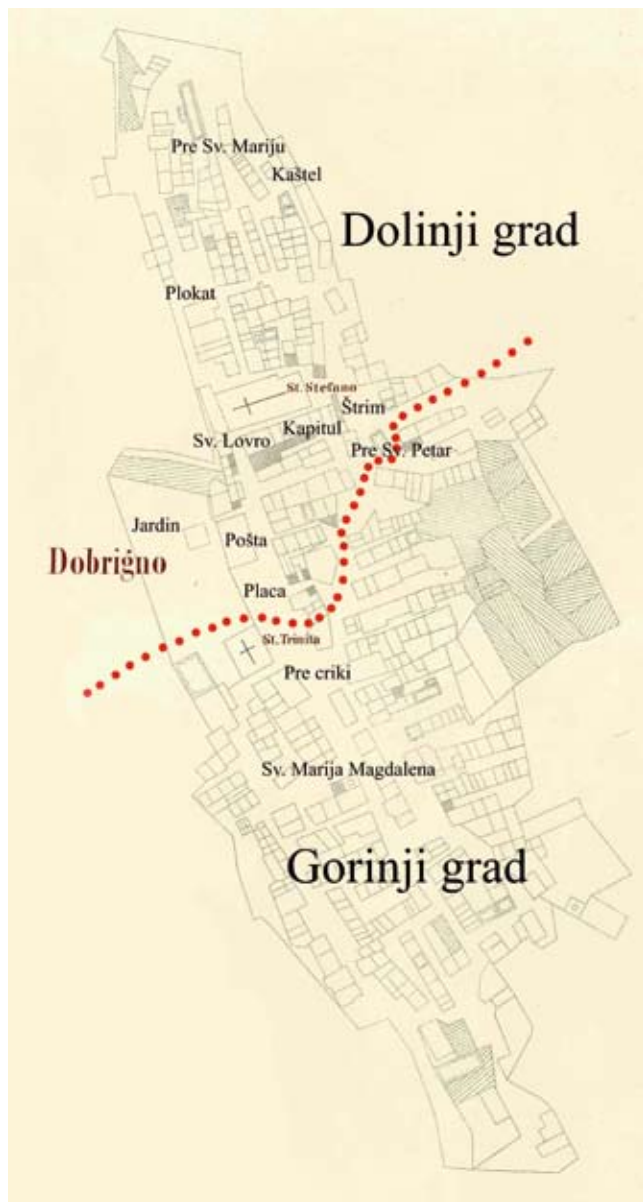
2. Šumski graničnik iz mletačkog razdoblja nađen na području Dobrinjštine (foto: D. Krizmanić)

Forest boundary stone from the Venetian period found in the area around Dobrinj

Gradec (nadomak današnjeg sela Risika), a nastaje nova frankopanska rezidencija na Placi u novom dijelu naselja. Još burnije promjene zapažamo na primjeru Baške, gdje se pretpovijesno stanište nalazilo na uzvisini Bag, južno od Baške i nasuprot otočiću Prviću. Ondje je, osim ostataka pretpovijesne gradine, temeljem vijesti o nalazima ostave moguće pretpostaviti mjesto manjeg kasnoantičkog naselja. Sam je toponim preuzelo srednjovjekovno naselje organizirano sjeveroistočnije (na poziciji današnjega baščanskoga groblja), također na uzvisini, a tek u novom vijeku i primorska Baška, koja se stala razvijati na moru, u neposrednom podnožju toga, u mletačkom napadu 1380. godine razorenog, utvrđenog srednjovjekovnog naselja. Posebno je zanimljiva ondje bila situacija u vrijeme antike. Sve je dulji niz potvrda (arhivskih, arheoloških i onih omogućenih primjenom novih tehnologija poput „ortofoto” avionskih snimaka) koje ukazuju na okolnost da je cjelokupna plodna baščanska kotlina bila intenzivno obrađivana, štoviše da je u njoj bila provedena antička centurijacija, a na njezinim rubnim dijelovima nizale su se rustičke vile. Takvi su posjedi u kasnoj antici poslužili i kao arhitektonska i svekolika gospodarska ishodišta velikih ranokršćanskih zdanja.⁹ Vrlo specifičan je i primjer Dubašnice, ukliještene između omišaljskoga i krčkoga područja, izgleda već koncem frankopanske vlasti nad otokom, formirane kao zasebnog kaštela (u smislu administrativne jedinice), koji sam detaljno analizirao na drugom mjestu.¹⁰ I iz ovog uvodnog pregleda jasno je o kakvoj se raznolikosti (srednjovjekovnih) geneza naselja na kvarnerskim otocima radi. Svako uopćavanje moglo bi lako daljnjim istraživanjima postati promašeno, a pogotovo pritom mislim na ona koja teže u ishodištima prepoznavati „razvitak na mjestu prapovijesnog naselja.”¹¹

PRIMJER DOBRINJA

Po uvodnim razmatranjima nužnim zbog općenito slabe istraženosti tematike na području Kvarnera, usredotočimo se na primjer Dobrinja. Naselje je smješteno u središnjem dijelu otoka, na razmeđu povijesnih područja Omišlja, Vrbnika i grada Krka. Dobrinj se izdiže na hrptu strme uzvisine s koje se pruža pogled na sjeverozapadni dio Otoka prema Omišlju a preko u kopno duboko uvučena zaljeva Soline i na akvatorij Vinodolskog kanala.¹² Veće pretpovijesno gradinsko naselje bilo je smješteno dublje u unutrašnjosti, na uzvisini Gračišće, pokraj sela Sv. Ivan. Najbliža antička nalazišta, predvidljivo, gušće su raspoređena na obalama zaljeva Soline (Sv. Petar, Klimno).¹³ Na potocima koji su u neposrednom

3. Dobrinjska toponimija upisana je na kopiji katastarskog plana Dobrinja bez numeracije katastarskih čestica iz 1894. godine (natpisi Dobrinjo, St. Stefano i St. Trinita izvorno su otisnuti)

Toponymy of Dobrinj recorded in a copy of a land registry map of Dobrinj with unnumbered plots of 1894 (the inscriptions Dobrinjo, St. Stefano and St. Trinita were printed originally)

podnožju dobrinjske uzvisine protjecali predjelima Potočine i Slavonski potočine, već su se od srednjeg vijeka nalazili mlinovi. U Dobrinjskom polju podno brijega, izvire Veli potok i utječe u zaljev Soline.

Kao što je Dobrinj u srednjem vijeku zacijelo bio gospodarski tijesno povezan s Kotorom i lukom tog svojeg pandana nad ušćem Dubračine, budućom Crikvenicom, tako su u doba antike spomenuti lokaliteti morali korespondirati s manufakturom opeke i naseljem

položenim uz donji tok spomenute vinodolske rječice (sl. 1).¹⁴ Postanak srednjovjekovnoga Dobrinja vjerojatno je dobrim dijelom morala obilježiti upravo markantna pozicija s naglaskom na vizualnoj kontroli zaljeva Soline i dijela Vinodolskog kanala, iako je bio udaljeniji od mora u odnosu na druge krčke kaštele. Uz eksploataciju obližnjega polja i šuma koje su ga okruživale, te kontrolu šireg agrarnog područja s nizom povijesnih sela,¹⁵ jedan od temelja njegove gospodarske podloge morale su predstavljati kneževske solane, spominjane u izvorima u vrijeme Frankopana, osobito u kontekstu razgraničenja dobrinjskoga od omišaljskoga područja.¹⁶ O dinamici kolonizacije priobalnog područja uokolo zaljeva Soline svjedoče i toponomastička istraživanja. U njima je uočena snažna prisutnost romanskih toponima koji se povezuju uz doseljenje vlašskog stanovništva, koje su „Frankopani angažirali za rad na solanama”.¹⁷ Značajan je i podatak iz 1461. godine, kada se u mletačkom Senatu raspravljalo o isporuci pet stotina mjera soli

4. Ostatak karakterističnog uskog, svodnog prolaza u stambenom bloku sjeverno od svetišta župne crkve (foto: D. Krizmanić)

Remains of a characteristically narrow, vaulted passageway in a residential block to the north of the apse of the parish church

5. Ruševna kuća sjeveroistočno od župne crkve sa sekundarno uzidanom kamenom građom iz 16. st. (foto: Krizmanić)

Dilapidated house to the south-east of the parish church with re-used sixteenth-century stone materials

iz koparskih solana, za potrebe posljednjega krčkoga kneza i otočkoga pučanstva, kao naknadi za temeljito razorene krčke solane, što je Ivan VII. izvršio pod mletačkim pritiskom.¹⁸ Solane kao velik gospodarski potencijal otoka Krka spominje već prvi providur, dobro upućeni mletački diplomat i književnik Antonio Vinciguerra.¹⁹ I kasnije, relacije mletačkih providura otoka Krka te drugih službenika nerijetko spominju solane razmještene po krčkim uvalama.²⁰ Među njima, ona smještena podno Dobrinja, čiji se ostaci i danas jasno raspoznaju u zaljevu Soline, vrlo je vjerojatno bila najznatnija.²¹ Isticanje šumskog bogatstva bilo je jedno od općih mjesta izvješća mletačkih providura otoka Krka,²² a o njemu na Dobrinjštini svjedoče i vrlo brojni zabilježeni „nazivi pojedinih predjela nastali prema drveću ili u svezi s njime.”²³ Zacijelo ne posve slučajno, jedino na području Dobrinjštine koje se, za razliku od mnogih drugih nekoć pošumljenih dijelova otoka, i danas odlikuje sačuvanim šumskim područjima, pronađeni su karakteristični kameni međaši državnih šuma koji su, baš poput onih iz glasovite Motovunske šume, opremljeni nevjesto uklesanim reljefima mletačkih lavića „in moleca” (sl. 2).²⁴

Dobrinj se u pisanim vrelima spominje u 12. stoljeću.²⁵ Šimunović naselje s okruženjem proglašava „najglavnijim punktom starohrvatske toponimije” na otoku Krku, pretpostavljajući da njegovo ime dolazi od osobnog imena Dobrina.²⁶ Slično nalazimo i kod Skoka: „Dobrinj je pridjev od starog imena od mila, od Dobroslav,”²⁷ te Jelenovića koji se toponimijom Dobrinjštine najdetaljnije bavio, a koji piše da mu je

6. Ostaci većeg stambenog sklopa na Plokatu, podno trijema župne crkve (foto: D. Krizmanić)

Remains of a large residential complex on Plokato, off the porch of the parish church

ime nastalo od „antroponima Dobroslav ili Dobromir, zapravo njegova hipokristika Dobre, te označuje mjesto ili naselje koje je vjerojatno nekad pripadalo tome Dobri ili Dobrinji.”²⁸ U izvorima 16. stoljeća nailazimo na relativno precizne vijesti o broju dobrinjskih stanovnika. Tako je u relaciji providura A. Valerija 1527. godine Dobrinj sa svojim područjem imao 676 stanovnika, a kao posebna su upravna jedinica, s grupom gravitirajućih sela, bile izdvojene Soline s 430 stanovnika.²⁹ Vrlo precizan popis stanovništva Dobrinja nalazimo i na natpisu u unutrašnjosti župne crkve Sv. Stjepana kojim je 1578. godine obilježen dovršetak većeg graditeljskog zahvata na njoj. Uz upravitelja vrbničkog kaptola plovana Ivana Jurešića, suce Lovrenca Mužinića i Ivana Agnušića, kaštalda Ivan Mihalića, četrnaest svećenika i jedanaest đakona mjesnog kaptola izbrojeno je „sedam stotina pedeset i tri ljudi, malih i velikih.”³⁰

Dobrinj se sastoji od, za razdoblje razvijenog srednjeg vijeka općenito vrlo karakteristično smještenog, izduljenog Dolinjeg grada, položenog na uskom, s tri strane lako branjivom brdskom odvojkju i Gorinjeg grada, koji se od Place, središta naselja, potkovasto širi prema jugu (sl. 3). Postanak najstarijih sačuvanih dobrinjskih kuća ili njihovih ostataka, jer od mnogih su preostale tek supstrukcije ziđa koje danas obrubljuju minijaturene vrtove dobrinjskog Dolinjeg grada, može se datirati u razdoblje kasnog srednjeg i ranijeg novog vijeka. Arheološka istraživanja nisu provedena, a urbanistička analiza dovodi do zaključka da tragove prvotne urbanističke matrice prvenstveno

7. *In situ* dokumentirana renesansna monofora Dolinjeg grada, danas na kući u Gorinjem gradu (foto: S. Ulrich, fototeka Konzervatorskog odjela u Rijeci, 1962.)

Record of an in situ Renaissance single-light window opening in Dolinji Grad, today in a house in Gorinji Grad

treba potražiti na području Dolinjeg grada, smještenog na hrptu brijega strmih padina koje ograničavaju njegov opseg. Ovaj najstariji dio Dobrinja mogao bi poslužiti kao školski primjer linearnoga plana naselja, uvjetovanog konfiguracijom terena. Preostaci najstarijih dobrinjskih kuća grupirani su u relativno pravocrtnim nizovima formiranim duž dvaju uličnih pravaca (s nekoliko rukavaca), koji se pravcem sjever-jug pružaju sjeverno od župne crkve Sv. Stjepana. Usprkos brojnim kasnijim pregradnjama sama je urbanistička matrica po svoj prilici preostatak situacije iz kasnog srednjeg i ranog novog vijeka, za što postoje neposredne analogije u samom gradu Krku, primjerice njegovom istočnom dijelu, tj. ulicama istočno od ulice Galija, kao i kod sličnih uličnih poteza sačuvanih u Vrniku i Omišlju.³¹ Karakterističnoj linearnoj strukturi naselja, diktiranoj topografskom situacijom, možemo pronaći velik broj analogija diljem Europe, no u potrazi za

bližim usporedbama spomenut ćemo okvirnu sličnost s Dragućem i Humom u središnjoj Istri, ne i Motovunom, kao našim izrazitim primjerom izduljeno-vretenastog prostiranja, jer se ondje ono odnosi na kasnije podizana podgrađa. Usporedbe su otežane zbog izrazito jednostavne urbanističke strukture i malih dimenzija najstarijeg dijela Dobrinja, kao i njegovih najstarijih sačuvanih nastambi.³²

Kuće su u blagom padu kaskadno položene kosinom koja se od sjevernog bočnog zida župne crkve spušta prema sjeveru. Takve kuće ili njihove ostatke nalazimo unutar zatvorenog bloka položenog sjeverno od stražnjeg dijela župne crkve.³³ Mada je riječ o dijelom ruševnoj a dijelom posve pregrađenoj cjelini, unutar bloka raspoznaju se ostaci karakterističnih struktura uskog, svodenog prolaza između nekoć sučelice postavljenih pročelja kućnih nizova (sl. 4). Ova je komunikacija možda kontinuirala i prema jugu, uz prvotno istočno začelje župne crkve, a presjekla ju je izgradnja stambenih blokova istočno od Place, u razdoblju renesanse, kao i opsežno produljenje crkve prema istoku. Na uglu napuštene katnice s potkrovljem, smještene tik pokraj sjeveroistočnoga ugla župne crkve, sekundarno su uzidani dijelovi jednog masivnog renesansnog portala torusno klesanih bridova, a istoga je porijekla i dio greda njezinih sadašnjih fasadnih otvora. Odreda je riječ o karakterističnoj, lako prepoznatljivoj, robusnoj arhitektonskoj dekorativnoj plastici kakvu su kroz cijelo 16. stoljeće proizvodile, a često i imenima samosvjernih majstora obilježavale, klesarske radionice krčkih kaštela (sl. 5).

U ogradnim zidovima i podzidovima vrtova zapadno od spomenutog graditeljskog sklopa (podno trijema župne crkve) raspoznaju se preostaci ziđa, pa čak i *in situ* sačuvana renesansna arhitektonska plastika bloka potpuno napuštenog i porušenog tijekom 19. i prve polovine 20. stoljeća (sl. 6). Skromna arhivska fotodokumentacija otkriva nam da su se upravo ovdje nalazile katnice većih dimenzija, pročelja raščlanjenih ambicioznije koncipiranom renesansnom arhitektonskom plastikom (sl. 7).³⁴ Bile su zidane lomljencem, uz veće i nešto bolje obrađene ugaone klesance, što odgovara dijelu stambene izgradnje 16. stoljeća u Vrniku, Omišlju te gornjim, perifernim dijelovima grada Krka.³⁵ Prepoznatljive renesansne grede torusno obrađenih bridova, vjerojatni preostaci arhitektonske plastike kuća koje su se ovdje nalazile, ovdje su ugrađene i u stubište koje od predjela Plokat vodi prema južnom zidu župne crkve i trijemu pred njezinim pročeljem. U ovom tipu istraživanja, gdje su nalazi izvornih struktura skromni i u pravilu sekundarno pozicionirani, a parcele nekadanjih

kuća danas zauzimaju gradnje novijega postanka, još važnijim postaju toponomastička istraživanja.³⁶

Spomenuti toponim *Plokat* u širem se smislu danas odnosi na sjeverozapadni dio Dolinjeg grada, a u užem na čistinu sjeverno od današnjih vrtova a nekoć kuća, na kojoj možemo pretpostaviti poziciju minijaturnog trga najstarijega dijela naselja.³⁷ Isti naziv susrećemo u Vrbniku a blizak je i krčkoj *Pjanki*, koja je mogla biti prauzor ovakvih trgova u krčkim kaštelima. Podno Plokata, na zapadnom rubu Dolinjeg grada, zbog kasnijih gradnji još su teže uočljivi tragovi ranijih struktura, no na pojedinim fragmentiranim preostacima, barem se ponegdje, u supstrukcijama današnjih kuća raspoznaje isti koncept nekadanjih pročelja, orijentiranih prema unutrašnjosti grada i nekoć pretežno zatvorenih, izloženih začelja.³⁸ Kuće pregrađivane već tijekom 18. i ranog 19. stoljeća tada postaju znatno veće, a mijenjaju i orijentaciju. Nekadanja zatvorena začelja postala su pročelja, okrenuta prema vanjštini naselja. Kuće su opremljene elementima tradicijskog graditeljstva novoga

doba - *voltama* i *shodovima*, tj. masivnim vanjskim stubištima i terasama, a nekadanju arhitektonsku plastiku njihovih prethodnica, poput greda malih, geometrijski profiliranih okvira renesansnih prozora, lako prepoznajemo sekundarno ugrađenu među grublje obrađenim okvirima postojećih fasadnih otvora, najčešće u zonama potkrovlja.

Još niže prema sjeveru a osobito u istočnom dijelu Dolinjeg grada, preko urbanističke matrice, arhivske fotodokumentacije i tragova na terenu, možemo bolje pratiti karakterističnu morfologiju uličnih pravaca. Riječ je bila o pravocrtno nanizanim katnicama s jednom prostorijom u prizemlju i jednom na katu. Prizemlje u gospodarskoj funkciji često se dobrim dijelom oslanjalo na živu stijenu. Sučelice postavljena pročelja kuća, preko uskih prolaza koji su ih dijelili, često su bile povezana kontinuiranim, bačvasto svodenim premoštenjima opločenim škrlama (sl. 8). Do takvih su terasa vodila vanjska stubišta od monolitnih, grubo obrađenih kamenih greda. Koliko se može zapaziti iz arhivske

8. Karakteristični prolaz između kuća u istočnom dijelu Dolinjeg grada (foto: V. Malinarić, 1972., fototeka Konzervatorskog odjela u Rijeci)
Characteristic passageway between houses in the eastern part of Dolinji Grad

fotodokumentacije i rijetkih preostataka nepregrađenog i neožbukano žida na terenu, u pravilu su kuće unutar takvih nizova bile zidane priklesanim lomljenjem, s većim uglovnim klesancima, no mjestimično se u donjim zonama nazire i uslojenija građa, nešto bolje obrađenog kamena. Imale su male fasadne otvore grubo klesanih okvira. Zbijena gradnja bila je uvjetovana trendom zgušnjavanja unutar okvira zadanih vanjskim kućnim nizom na rubu padine. Ove kuće na istočnom rubu Dolinjeg grada podizane su u doba uskočko-mletačkih sukoba. Stoga su njihova pretežito zatvorena a mjestimično i u podnožju skošena začelja, orijentirana prema istoku, imala obrambeni karakter, preuzimajući funkciju u Dobrinju nepostojećih zidina. Par spojenih kuća na sjeveroistočnom rubu poteza imao je još izrazitije utvrđena začelja. Najstariji dobrinjski kazivači prisjećaju se i toponima Kaštel, što je slično nazivu dijela Vrbnika - Podkeštel (sl. 9). Na sjevernom rubu naselja, toponim Poli Svete Marije upućuje na poziciju danas nepostojeće crkve Marijina Uznesenja.³⁹

Cergan, veliki trijem ispred župne crkve jedna je od središnjih urbanih točaka Dobrinja (sl.10).⁴⁰ Središte crkvenog života brojnih *žakana* i *plovana* koji su činili dobrinjski kaptol imalo je svoj civilni ekvivalent u Placu, a prije njezine regulacije vjerojatno u nedalekom Plokatu. Slično je bipolarnost bila izražena u Vrbniku i naravno u samom Krku. Taj je prostor uz pročelje crkve Sv. Stjepana, s kojega se pruža pogled prema zaljevu Soline na sjeveroistoku i omišaljskom području na sjeverozapadu, u razdoblju najžešćih mletačko-uskočkih sukoba preuzeo i obrambeno-izvidničku funkciju.⁴¹ Naglašen je i njegov komunikacijski značaj. S putem koji prolazi preko Cergana, izbijajući sjeverno na Plovak a južno na Placu, paralelan je onaj spomenuti svođeni, koji je nekoć kontinuirao u ravni sa začeljem župne crkve, prije njezinog proširenja prema istoku. Najistočniji, treći put, Dolinjem gradu prilazi posredno, podno nekoć rubnih kuća spojenih u niz obrambenih karakteristika. Sama crkva koja je pretežnom zatvorenosti žida i topografskim smještajem dominirala cjelokupnim povijesnim središtem Dobrinja traži iscrpniju obradu za koju nema mjesta u izlaganju ove teme.⁴² U današnjem je obliku definirana kao pravilno orijentirana trobrodna crkva bazilikalne koncepcije u 18. stoljeću, stapanjem dotadašnjih pobočnih kapela, a veće je zahvate pretrpjela početkom, kao i polovinom 20. st. Veće zahvate gradnji pobočnih kapela, preoblikovanja pročelja i začelja temeljem epigrafskih i arhitektonskih preostataka možemo pratiti tijekom druge polovine 16. i na samom početku 17. stoljeća. Već je spomenuti cergan podignut početkom 17. stoljeća zatvorio dva uska,

izduljena pravokutna prozora, očito iz doba renesanse, kojima je bilo provideno pročelje.⁴³

Južno od župne crkve sačuvano je sjećanje na crkvu Sv. Lovre, smještenu pokraj južnog zida župne crkve Sv. Stjepana, mada na kući koja se danas ondje nalazi nema tragova takvoga zdanja.⁴⁴ U istom se sklopu nalazi „kaptul” - nekadanje sjedište dobrinjskoga seoskog kaptola u kojem se nalazio i desetinec, prostorija za čuvanje crkvene desetine, kakvu su imali svi krčki kašteli. Zgrada je u novije vrijeme potpuno pregrađena a i danas je u crkvenom posjedu.⁴⁵ Još južnije položena su dva stambena bloka čije kuće nose karakteristike kasnog 19. i početka 20. stoljeća, no u njihovim su supstrukcijama mjestimično sačuvani tragovi dosta rustično klesanih renesansnih otvora, uključivši i karakteristične „otvore na koljeno.” Postanak ovoga, već rubnoga dijela Dolinjeg grada, može se pripisati razdoblju renesanse. Njegovu osnovu čine upravo spomenuti blokovi, s istoka okomito položeni na Placu. Njima sučelice, ulicu koja vodi do zapadnog pročelja župne crkve, čini još jedan niz znatnije pregrađenih kuća kod kojih možemo

9. „Kaštel” na istočnom rubu Dolinjeg grada (foto: V. Malinarić, 1972., fototeka Konzervatorskog odjela u Rijeci)

“Castle” on the east edge of Dolinji Grad

10. Cergan, trijem župne crkve sv. Stjepana (foto: D. Krizmanić)

The Cergan porch of the parish church of St Stephen

samo slutiti nekoć iste karakteristike. S južne je strane definiran poštanskom zgradom. Ona je nakon Drugog svjetskog rata podignuta na mjestu Zadružnog doma (dakle postojao je svojevrstni kontinuitet javne funkcije), a na toj se poziciji i u doba mletačke uprave moglo nalaziti mjesno upravno središte.

Južno od današnje pošte pruža se Placa, koja je negdje u vremenu ranog novog vijeka počela figurirati kao novo urbanističko težište Dobrinja. Zapadni je rub ovog trga već od samoga začetka možda bio reguliran podzidom, uvjetovanim denivelacijom terena podno crkve Sv. Trojstva (pučki zvane Sv. Antonom) dok sjeverni, južni i istočni rub formiraju građevine. U višekratno presloženom podzidu podno crkve Sv. Trojstva i danas su uzidane javne mjere (sl. 11).⁴⁶ Istočni je rub Place definiran zgradama u čijim se supstrukcijama usprkos opsežnim nadogradnjama 19. i početka 20. st. naziru preostaci izgradnje 16. st. Na nekadanjoj školi, gradnji s početka 20. st., sekundarno je uzidana ploča s glagoljskim natpisom, koji se nalazio na crkvi Sv. Marije,

Gospe od Anđela, u 16. stoljeću podignute u sklopu regulacije Place.⁴⁷ Crkva se vjerojatno nalazila na južnom ishodištu Place, na mjestu javne vodospreme i općinske zgrade podignute na prijelazu 19. u 20. st.⁴⁸ Urbanistička položenost i drugi detalji poput javnih mjera upućuju na okolnost da je Placa već u doba rane mletačke uprave slijedila urbanistička rješenja krčke Vele place, kao svjetovnoga središta naselja planiranoga nasuprot crkvenome središtu, a na sličnu se situaciju nailazi i u Vrbniku te Omišlju. Placu su kao i onu omišaljsku obilježavale manje crkve (Gospe od Anđela i Marije Magdalene). S područja Place, račva se i prije spomenuti put koji Dolinjem gradu prilazi posredno, istočnije preko gradskog područja zvanog Štrim (trijem), uz istočno začelje župne crkve, ophodeći ga uvijek rubno, podno opisanog rubnog kućnog niza obrambenih svojstava. Na Štrimu, izuzev urbanističke položenosti kuća koje ga obrubljuju sa zapada, a koje se nadovezuju na dugi niz utvrđenih kuća nekadašnjeg istočnog ruba naselja, nisu sačuvani konkretniji tragovi ranijeg graditeljstva, no na

povijesnom katastru naznačena je danas nepostojeća ruševina, koju je temeljem toponomastičkog traga (Pre Sv. Petar) možda moguće prepoznati kao crkvu Sv. Petra.⁴⁹

Na uzvisini iznad Place, na mjestu današnjeg gradskog parka Jardina, već se od srednjega vijeka prostiralo gradsko groblje (sačuvan je i toponim Smitir) s kojim su korespondirale spomenuta crkva Sv. Trojstva koja i danas dominira tim područjem i crkva Sv. Ambroza. Crkva Sv. Trojstva opsežno je pregrađena i radikalno povećana u 19. stoljeću, no na njezinom se židu (u istočnom dijelu) raspoznaju preostaci struktura 15. i 16. stoljeća.⁵⁰ Sudeći prema njima, crkva je i izvorno bila orijentirana prema sjeveroistoku, što se može tumačiti okretanjem pročelja prema groblju naselja. Ranije je vjerojatno bila podignuta crkva Sv. Ambroza. Prema apostolskom vizitatoru Valieru nekad je bila župna, a groblje je bilo veliko, obuhvaćalo je i crkvu Sv. Trojstva, te ograđeno zidom.⁵¹ Biskup Bembo također nam je za crkvu Sv. Ambroza, koju opisuje kao u starini utemeljenu i sa starom palom, prenio uvjerenje da je nekoć bila župnom.⁵² Današnja župna kuća podignuta je na mjestu kuće bratovštine Presvetog Sakramenta.⁵³ *Kampanil* je 1726. godine podignut na području Zemnjine, između groblja i pročelja župne crkve, nakon rušenja starijeg zvonika, koji se nalazio u sklopu kompleksa župne crkve.⁵⁴ Na prostoru jugozapadno od Place prema Glavači, prije urbanizacije 19. stoljeća nalazila se crkva Sv. Marije Magdalene a nešto dalje, na i danas neizgrađenu području uz put koji s juga prilazi naselju, i crkva Sv. Mihovila.⁵⁵ Jugoistočno od Dobrinja s druge strane rasjeda kojim prolazi Dobrinjski potok, a na otprilike jednakoj nadmorskoj visini od oko dvije stotine

11. Javne mjere na Placi (foto: I. Šarić-Žic)

Public measurements on the Placa square

metara, nalazi se selo Sv. Vid s istoimenom crkvom poznatom nam iz isprave Slavnog Dragoslava.⁵⁶

Postanak stambeno-gospodarskih nizova jugoistočno od Place, okomito položenih na ovaj središnji gradski trg, može se smjestiti u razdoblje druge polovice 17. i 18. st. Kuće u ovim starijim dijelovima Gorinjeg grada nižu se pravcem zapad-istok. U pravilu je riječ o katnicama i dvokatnicama kod kojih prevladavaju elementi tradicijskog oblikovanja, vrlo karakterističnog za graditeljstvo manjih otočkih urbanih sredina u ovom razdoblju. Riječ je o kućama s vanjskim stubištima, *shodovima*, koja počivaju na masivnim bačvastim svodovima, *voltama*, a u tom se duhu rekonstruiraju i kuće na parcelama Dolinjeg grada. Kronološki reper ovoj izgradnji predstavlja kuća s maskeronom isklesanim na uglu orijentiranom prema Placi. Skromni reljef koji je oponašao modu takvih apotropijskih figura u razvijenijim urbanim središtima datiran je glagoljskim natpisom u 1738. godinu.⁵⁷

ZAKLJUČAK

Iako uvučen u kopno Dobrinj je poput Omišlja, Vrbnika i srednjovjekovne Baške (ne i one koje se stala razvijati u ranom novom vijeku) kao i svojeg vinodolskog pandana, Kotora iznad Crikvenice, smješten na način koji omogućava kontrolu obližnjega akvatorija. Detaljna komparativna analiza njegove urbanističke strukture samo potvrđuje zaključak da su se usprkos brojnim paralelama, naselja razvijala i u skladu s vlastitim specifičnostima. Uz vijesti iz pisanih izvora, sam položaj Dolinjeg grada na izdvojenom brdskom jezičcu, ukazuje na srednjovjekovni postanak naselja. Uz stočarstvo i obradu obližnjega polja dobrinjska je ekonomija, i više nego li je to bio slučaj kod ostalih krčkih kaštela, počivala na šumskom bogatstvu, a glavni izvor prosperiteta u kasnom srednjem vijeku zacijelo su predstavljale obližnje solane. Ukidanje velikih solana, na koje je Mletačka Republika prisilila zadnjeg frankopanskog gospodara Otoka, kao i dugotrajno razdoblje nesigurnosti uslijed uskočkih prijetnji tijekom 16. i početkom 17. stoljeća, nepovoljno su utjecale na razvitak naselja. Dobrinj je, uz područje Dubašnice, kao vrlo izloženo i slabo branjeno naselje pretrpio najveća razaranja za vrijeme Uskočkoga rata. Nije bila riječ samo o neposrednim stradanjima, već i o prestanku veza s obližnjim kopnom, koje su tradicionalno njegovali stanovnici Dobrinja, Omišlja, Vrbnika i Baške. Za razliku od primjera obližnjega, Dobrinju vrlo sličnog Vrbnika, malo što je preostalo osim okvirne urbanističke

matrice iz razdoblja razvijenog i kasnog srednjeg vijeka, no temeljem pisanih izvora, toponimije i komparativnih analiza moguće je rekonstruirati konture naselja. Znatno je više preostataka sakralnog i civilnog graditeljstva iz 16. stoljeća i ranog 17. stoljeća, no i za to su nam razdoblje pisani izvori glavni izvor saznanja. Iz njih tako saznajemo o investicijama u sakralnu arhitekturu koje je posljednjih desetljeća 16. i početkom 17. stoljeća predvodio (na čelu kaptola a *de facto* i čitavog dobrinjskog puka) ili osobnim sredstvima poduzimao zacijelo ugledni, dugogodišnji *plovan* (župnik) Ivan Jurešić.⁵⁸ Karakteristični su usko položeni, pravocrtni nizovi malih katnica, sučelice postavljenih pročelja, kao i tendencija utvrđivanja areala naselja rubnim stambenim nizovima, koji su imali pretežno zatvorena začelja i prema modelu fortifikacijskih gradnji zakošena podnožja. Razloge slaboj očuvanosti treba potražiti i u opsežnim naknadnim pregradnjama u usporedbi s Vrbnikom, Baškom, Omišljem i pogotovo Krkom, mahom izvorno izrazito skromnih, pučkih nastambi, te u napuštanju, zamiranju Dolinjeg grada, procesu izraženom već od prve polovice 18. stoljeća, kada se, po prestanku ratnih opasnosti, s izdvojenog brdskog jezičca naselje stalo širiti prema jugu, podesnijim zemljištem u njegovom zaleđu. Urbanistički je zanimljiv razvoj Place

u razdoblju renesanse. Pratimo ga na području ispred a topografski i iznad Dolinjeg grada. Ondje se prije toga nalazila poljana pred naseljem, omeđena grobljem s crkvama Sv. Ambroza i Sv. Trojstva te crkvom Sv. Marije Magdalene, smještenom pokraj glavnog prilaznog puta naselju iz pravca juga. Zbog nemogućnosti širenja na uskom sljemenu Dolinjeg grada, ovdje se, prema uzoru na ranu mletačku regulaciju Vele place grada Krka (koja se zbivala u kasnom 15. i prvim desetljećima 16. st.) razvija novo komunalno središte, čiju funkciju otkrivaju i preostaci renesansnih otvora na koljeno, izvornih otvora prizemlja. Sličan se proces, prilagođen topografskim specifičnostima odvijao i u Omišlju, kao i urbanistički razvijenijem Vrbniku. Tako je u doba renesanse na primjeru konfiguracijom terena vrlo ograničenog Dobrinja, u specifičnom, sažetom obliku, ipak razvijen novi dio naselja, prema uzoru na urbanistički razvijenija otočka naselja, prvenstveno grad Krk i Vrbnik. Gorinji grad, čiji je razvitak uvriježeno tumačiti u okvirima 19. stoljeća, usprkos brojnim gradnjama i pregradnjama iz toga i kasnijeg razdoblja, jasno otkriva svoje korijene u kasnom 17. i 18. stoljeću, čime se i ovdje, u malom Dobrinju, kao i kod niza urbano razvijenijih primjera, opovrgava rašireno tumačenje o kasnom mletačkom razdoblju kao vremenu potpune urbanističke stagnacije.

Bilješke

- ¹ O otoku Krku usp. CUBICH, G., 1874.; CRNČIĆ, I., 1867., 131-132, 144-146; KLAJČIĆ, N., 1970., 125-179, BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977.; FIORENTIN, A. M., 1993.
- ² Do danas osobito malo znamo o izgledu naselja pučinskih otoka kvarnerskoga arhipelaga. Uobičajeno je tamošnju situaciju opisivati u kontekstu dugog kontinuiteta oblikovanja nastambi i pozicija naselja koji seže sve do u pretpovijest (usp. MOHOROVIČIĆ, A., 1954., 211-226; ISTI, 1955., 387-399; ISTI, 1956., 461-493), mada situacija na terenu često otkriva posve drugačije relacije, izrazitoga diskontinuiteta i dislokacija. Tako npr. na Unijama zatičemo tragove pretpovijesnoga gradinskoga naselja već nad samim današnjim naseljem, kao i arheološke lokalitete iz antičkoga razdoblja na nekoliko lokacija duž razvedenih obala, no kuće u današnjem priobalnom naselju određuju su plod izgradnje 19. (pretežito kasnog) i 20. stoljeća. Na lloviku 1821. godine Katastrom Franje I. dokumentirano je tek dvadesetak stambenih i gospodarskih zgrada. Njihove tragove i danas prepoznajemo u naselju. One, kao ni cijelo današnje naselje, položajem nisu ni u kakvoj vezi s netom istraženim (R. Starac, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja) ostacima ranobizantske crkve Sv. Andrije, koji se nalaze na istoimenom rtu s uvalom, par kilometara istočno od naselja. O razmjerima naseljenosti u razdoblju kasne antike, ondje svjedoče impozantni ostaci benediktinskog samostana s dokumentiranim nalazima ranokršćanske crkve opremljene mozaičnim podnicama, sačuvani u okviru groblja zasnovanoga u 19. stoljeću na susjednom otočiću Sv. Petra. Nekadnja benediktinska crkva na Sv. Petru razgrađena je koncem 19. stoljeća da bi njezin materijal poslužio prilikom izgradnje nove župne crkve na susjednom, naseljenom otoku. Posebno zanimljiv slučaj Suska zahtijeva opsežnije, zasebno obrazloženje.
- ³ Tvrdnja podjednako dobro, ako ne i bolje, funkcionira u suprotnom smjeru, dakle u Vinodolu - važno je napomenuti Vinodolu razvijenoga srednjeg vijeka - slika naselja odgovara onoj na sjevernim i istočnim dijelovima otoka Krka, čak se može zaključiti da kada izlučimo mjesne topografske specifičnosti, kašteli Vinodola, pa i Modruša (prije Kravske bitke nakon koje dolazi do izrazite promjene koncepcije pozicioniranja i gradnje) nalikuju onima na otoku Krku.
- ⁴ MARGETIĆ, L., 1990., 94. Autor podjelu otoka Krka u dva dijela navodi na primjeru Krčkog statuta iz 1388. godine i iz drugih vrela.
- ⁵ O tome je sačuvan niz svjedočanstava jer je vlaško stanovništvo, kojemu je naseljavanje prvenstveno na opustjelim, rubnim dijelovima omišaljskog područja na granicama prema Dobrinjštini (ali i na području Šotoventa, između Omišlja i Krka) omogućio knez Ivan, narušilo ustaljene odnose dvaju otočnih kaštela pa je valjalo opet naglašavati točke njihovog međusobnog razgraničenja. Usp. ŠURMIN, Đ., 1898., 244-245, (1465. 10. studenoga, knez Ivan određuje mede Vlasima na Krasu kod Omišlja).
- ⁶ BRADANOVIĆ, M., 2008., 167-182.
- ⁷ SUIĆ, M., 1976., 19, 35, 117; BRADANOVIĆ, M., 2002a., 41-42; NOVAK, N., 2011., 83-84.
- ⁸ BRADANOVIĆ, M., 2002b., 51-66; ISTI, 2004., 10-14. Usp. KLAJČIĆ, N., 1970., 151, 176.
- ⁹ Pod potvrdama mislim na one sve češće arheološke, zatim komparativnu analizu povijesnih grafičkih izvora, katastarskih izmjera i zračnih snimaka, ali i na ponovno čitanje i reinterpretaciju pisanih izvora, osobito onih iz razdoblja ranog novog vijeka, koji vrve vijestima o tvrdokornoj tradiciji bliskih veza Senja i Baške. Ovdje treba istaknuti da je bašćanska dolina od ostalih dijelova otoka potpuno odijeljena brdskim lancima. D. Zelić je upozorio na činjenicu da je današnja cesta koja se iz pravca Punta, preko brdskoga prijevoja spušta prema Baški, probijena tek u napoleonskom razdoblju, kao i na okolnost da je bašćansko područje već u „predantičkom razdoblju moralo privući pozornost zajednice čije je središte bila Senia”. Usp. ZELIĆ, D., 1993., 11. O jadertinskom ageru na Ugljanu usp. SUIĆ, M., 1976., 101.
- ¹⁰ BRADANOVIĆ, M., 2011., 231-258.
- ¹¹ DEANOVIĆ, A., 2005., 47.
- ¹² Sa stajališta povijesti umjetnosti naselje i njegovu kulturnu baštinu kratko je i precizno enciklopedijskim člankom opisao Fučić. Usp. FUČIĆ, B., 1995., 196.
- ¹³ O brojnim antičkim nalazištima u priobalnom području Dobrinjštine usp. ZELIĆ, 1992., 72-77.
- ¹⁴ Značaj lokaliteta u donjem toku Dubračine u doba antike tek se posljednjih godina počeo otkrivati. Usp. LIPOVAC-VRKLJAN, G., 2007.; ISTA, 2011., 3-18. Pavlinski kompleks koji je dao ime današnjoj Crikvenici knez Nikola IV. Frankopan osnovao je 1412. godine, ne slučajno na ušću Dubračine, sa zadatkom bdijenja nad lukom udaljenom od Kotora na uzvisini (smještajem vrlo usporedivoga s Dobrinjem). Na crkvi radikalno pregrađenoj polovinom 17. stoljeća, kao i na crkveničkim kućama, sačuvani su preostaci renesansne skulpture s konca 15. stoljeća, nastale pod dlijetom majstora iz cresko-krčke radionice, majstora Franje, što je samo jedna od potvrda bliske povezanosti otoka Krka s prostorom Vinodola, koja nije zamirala sve do Uskočkoga rata početkom 17. stoljeća. Sam pavlinski lokalitet možda krije ostatke ranijeg sakralnog zdanja, iz kojeg bi mogli potjecati stupovi koji nose pjevalište današnje crkve.
- ¹⁵ Za ostatke povijesne arhitekture iz razdoblja renesanse izvan Dobrinja a na području Dobrinjštine usp. BRADANOVIĆ, M., 2007., knjiga II., 224-230.
- ¹⁶ Usp. bilj. 5.
- ¹⁷ Šimunović, 1986., 74. Vidi rumunjske korijene u porodično-zadružnom tipu imena naselja vlaščkoga postanja poput Šugara i Čižića.
- ¹⁸ LJUBIĆ, Š., 1891., 169. Usp. KLAJČIĆ, N., 1970., 147. Odabir koparskih solana, manje poznatih od susjednih piranskih, kao i udaljenost od paških koje su se nalazile u neposrednoj blizini, možda je bila uvjetovana namjerom opskrbe solju slabije kvalitete.
- ¹⁹ LJUBIĆ, Š., 1876., 91-94. Zanimljivo, u istom pismu Vinciguerra precizno navodi da je Omišalj baštinik antičkoga

- Fulfinuma. Tome nasuprot Fortis u svojem glasovitom putopisu po Dalmaciji u opisu Krka veliko poglavlje posvećuje Fulfinumu, pritom prenoseći detaljni opis svojeg kazivača, krčkoga biskupa Petra. A. Zuccherija (1773.-1778.) iz kojeg je razvidno da su obojica ostatke ovog antičkog grada ubicirali na saskvim suprotnoj strani otoka, sjeveroistočno od Baške, na području kasnoantičkog naselja i utvrđenja Korintije. Usp. FORTIS, A., 2004., 283-284.
- ²⁰ LJUBIĆ, Š., 1880., 45.
- ²¹ I danas je jasno raspoznatljiva u pličinama zaljeva Soline. Da je bila daleko najveća vidljivo je iz analize zračnih snimaka (osobito digitalnih „ortofotografija“ Državne geodetske uprave), a takvom ju jasno u svojem iscrpnom izvješću 1525. godine spominje krčki providur A. Valerio. Usp., LJUBIĆ, Š., 1877., 39.
- ²² Npr. LJUBIĆ, Š., 1876., 92; ISTI, 1880., 261.
- ²³ JELENOVIĆ, I., 1973., 157.
- ²⁴ Po pronalasku i dopremanju u naselje kao tada nadležni konzervator dao sam ih prezentirati u dobrinjskom perivoju Jardin.
- ²⁵ U Darovnici „Slavnoga Dragoslava“ koja se odnosi na crkvu Sv. Vida pred Dobrinjem, a koju spomenuti uglednik temeljem patronatskog prava ostavlja svojim sinovima Stipanu, Mavru, Vidu i kćeri Projeti. Izvornik ovoga dokumenta u kojem se prvi put spominju Dobrinj i Vrbnik sačuvan je tek u drugom, s latinskoga prenesenom prijepisu iz 1724. Posljednja opsežnija studija publicirana je 2000.: KIRINČIĆ, J. - VELČIĆ, F., 2000. U širem kontekstu usp. STRČIĆ, P., 2000., 52-56. O ovom historiografskom problemu postoji opsežna literatura a u kontekstu materijalne baštine zanimljivo je mišljenje koje je M. Jurković iznio u svojoj doktorskoj radnji. Naglašavajući nečitkost datacije, temeljem provedene stilske i povijesne analize sloja zreloromaničke sakralne arhitekture u regiji, u datiranju crkve Sv. Vida nadomak Dobrinja, zalaže se za razdoblje druge polovice 12. st. “U dokumentu, međutim, upravo kod datacije, čini se, nedostaje bar jedno slovo, pa nije sigurno da se crkva može datirati u 1100. godinu, već se kao mogućnost datacije mora prihvatiti čitavo 12. st. I stilska analiza crkve pokazat će da je morala nastati u drugoj polovici stoljeća, čime se ispravlja u literaturi često prisutno uvjerenje da je crkva iz 1100. godine.” JURKOVIĆ, M., 1990., 181. Usp. ISTI, 1993., 177-187. Ukoliko bi se prihvatilo datiranje u drugu polovinu 12. stoljeća, poduhvat mjesnog uglednika kronološki bi se lako mogao povezati s nizom investicija u sakralne gradnje tada poduzetim u gradu Krku, koje opsežno analizira i visoko valorizira Jurković. Kao moguć trag daljnjim interdisciplinarnim istraživanjima ne može se ne primijetiti i stanovita bliskost, pa i podudarnost imena našeg naselja a donekle i njegovoga odličnika, s imenima koja se javljaju na epigrafskim spomenicima grada Krka, klesanim u slavu investitora spomenutih sakralnih zdanja. Usp. MATIJEVIĆ-SOKOL, 2011., 739-757. Autorica uspoređujući imena koja se pojavljuju na epigrafskim natpisima s onima iz diplomatskih vrela, između ostalog, povezuje svećenika Bona s natpisa iz benediktinske crkve Sv. Mihovila (danas Majke Božje od Zdravlja) s biskupom Bonom, smatrajući da je isti Bono i biskup „domaći sin D“, kako ga je zabilježio poznati natpis nad južnom kolonadom krčke katedrale, tj. Dabro „čije je hrvatsko ime Dobre, latinizirano kao *Dabrus* odnosno prevedeno na latinski jezik kao *Bonus*.”
- ²⁶ ŠIMUNOVIĆ, P., 1986., 74.
- ²⁷ SKOK, P., 1950., 24, 261.
- ²⁸ JELENOVIĆ, I., 1973., 165.
- ²⁹ LJUBIĆ, Š., 1877., A. Valerio, 41. Tako su ih tretirale i biskupske vizitacije npr. ona Bembova. Usp. BEMBO, 1565., I. 83.
- ³⁰ FUČIĆ, B., 1982., 123. „V ime Božje, amen. 1578, (va) vrime plovana popa Ivana Jurešića i sudca Lovrenca Mužinića i drugo leto sudca Ivana Agnušića i kaštalda Ivan Mihalić i kapitula pop 14, žakan 11 i ljudi malih i velikih 7 sat 53 (tj. 753), ka fabrika jest učinjena te vse crikve i tuka vsega toga mesta kako njih crika, od njih blaga. Gospodin Bog nas vsih pomiluj, amen. A to po meštarih Barići Vlahovići, Ivani Bogdanići z Vrbnika i Matiji Vlahovići z Dobrinja. Bi prekerščena po gospodini biskupi Petri Bembi na dan...”
- ³¹ Iz istraživanja srednjovjekovnoga urbanizma naših gradova odreda proizlaze zaključci o dugotrajnosti srednjovjekovnih parcelacija. Usp. PLANIĆ-LONČARIĆ, M. 1980., 47-48, 123, 178-179; GRUJIĆ, N., 1986., 7-39; BEDENKO, V., 1989., 91-97; PEKOVIĆ, Ž., 1998., 32-39.
- ³² Na prvi je pogled moguće naći veći broj francuskih *bastida* i talijanskih *borgada* osnovanih u 12. i 13. stoljeću koje nalikuju našem Dobrinju, no samo ukoliko zanemarimo da je topografski niži Dolinji, stariji od Gorinjeg grada. Za primjere topografski uvjetovanog linearnog plana usp. MILIĆ, B., 1995., 120-121. Uspoređivati možemo samo uvjetno, jer Dobrinj je ipak rudimentarni primjer toga tipa. U mnoštvu primjera kod Lavedana istaknuo bih one kod kojih dvije usporedne ulice predstavljaju okosnicu organizacije naselja. Usp. LAVEDAN, P., 1926., 330-332. Npr. Castelnau-de-Gratecambe u Akvitaniji kao tipična *bastida* čiji se postanak datira u 13. st. odgovara oblikovanjem (dvije se ulice sastaju pred crkvom), no na raniji postanak Dobrinja kao naselja upozorava karakterističan smještaj na brijegu strmih padina.
- ³³ Ovdje su predstavljene odabranim slikovnim materijalom, za detaljne deskripcije usp. BRADANOVIĆ, M., 2007., II, 206-218.
- ³⁴ Sačuvana je tek jedna monofora koja je naknadno ugrađena na kuću pokraj općinske zgrade u novom dijelu grada (Dobrinj, k. br. 117).
- ³⁵ U Omišlju i pogotovo Vrbniku fond je kuća 15. i 16. stoljeća daleko bolje sačuvan, no i ondje su tek najreprezentativnije stambene gradnje kasnog 15. i ranijeg 16. stoljeća imale pravilniju strukturu zida.
- ³⁶ Podatke iz citiranog Jelenovićevo rada dopunio sam u kontaktu s dobrinjskim kazivačima.
- ³⁷ Usp. SKOK, P., 1972., 674. *Plaka-plokata* - „popločen trg u gradu”. JELENOVIĆ, I., 1973., 182.
- ³⁸ Pri ovakvim analizama skromnih tragova koji se na terenu svode na toponimijske indicije, spolije i tragove u supstrukcijama današnjih zgrada, postavlja se pitanje je li samo kasniji graditeljski razvitak, i s njim povezane izrazite promjene stambenih navika i tipologije stambene arhitekture, tako dramatično preobrazio izgled naselja. Izrazitu su ulogu morali imati minijturni gabariti ranijih gradnji. Nije poznato da je Dobrinj bio pogođen snažnijim potresom (dovoljno se prisjetiti slučaja Rijeke razorene nizom potresa koji su se zbili

- koncem 1750. i početkom 1751. godine). Uskočka su pustošenja zahvaćala okolice ali i sam Dobrinj, pa je tako u Biskupskom arhivu u Krku sačuvana vijest o uskočkom upadu, pljački i podmetanju požara 1616. godine, kada su izgorjele matične knjige, kaptolski i župni arhiv. BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 401-402; BOLONIĆ, M., 1980a., 349.
- ³⁹ Povijesni katastar ondje dokumentira ruševinu „I” tlorisa. Kako Državni arhiv u Trstu nema sačuvane katastarske karte dobrinjskog područja Katastra Franje I., u ovom se radu koristi kopija iz 1894. koju čuva Arhiv mapa pri Državnom arhivu u Splitu. Prema Bembo, uz glavni je oltar crkva imala još i oltare Sv. Katarine i Sv. Blaža. BEMBO, 1565., l. 76; BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 417; ne navodeći izvor: „in fondo di Castello, „al fin del Castello”.
- ⁴⁰ Fučić pretpostavlja da cergan - u smislu nadstrešnice, sjenice - ne dolazi preko tkanice *cerge*, već iz novogrčkog „tsergon” (koji nalazi u bizantskim izvorima), kao što i na Krku raširen pojam *drmunna*, šumaraka i pasišta, prema njemu dolazi od grčkog „drymon”. FUČIĆ, B., 1997., 230. U lokalnom govoru to znači da je prvotno trijem ispred crkve bio prekriven daskama „pod čerganj” a ne crijepom. SUTORA, M., 1996., 40. Cergan se prvi put spominje 1609. godine (BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 414) a to odgovara njegovu današnjem oblikovanju.
- ⁴¹ 1617. godine je čak bio privremeno premješten kult iz župne crkve pokraj koje su boravili vojnici u crkvu Sv. Trojstva iznad Place. Usp. BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 402.
- ⁴² O župnoj crkvi Sv. Stjepana opsežnije u: BRADANOVIĆ, M., 2007., II, 219-220.
- ⁴³ FUČIĆ, 1982., 119-120, 122-124.
- ⁴⁴ Izgradnja 18. i 19. st. objedinila je parcelu na kojoj se nalazila ova crkva s obližnjim kućama iz renesansnog razdoblja. Crkvu je početkom 16. st. utemeljio dobrinjski župnik Stjepan Kurilić. BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 417. U Bembovoj vizitaciji iz 1565. godine spominje se kuća koja se prislanja na kapelu. BEMBO, 1565., l. 78.
- ⁴⁵ SUTORA, M., 1996., 100. Dobrinjski desetinec se prvi put spominje 1576. godine kao „casa del’ Capitolo”. BOLONIĆ, M., 1980., 184. Vjerojatno je bio nalik inače posve očuvanom vrbničkom desetincu koji je također imao funkciju čuvanja crkvene desetine, ali i rezidencije u kojoj je biskup odsjedao prigodom vizitacije.
- ⁴⁶ O dobrinjskim mjerama usp. SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, S., 1997., 35-42. Zbog rustične obrade teško ih je pokušati datirati. Prema autorici riječ je o *kupljeniku*, vinskoj ili žitnoj „osnovnoj mjeri starohrvatskog sustava mjera” i *četertinki*. U krčkom gradskom kaštelu danas se čuvaju slične, isklesane u mjesnoj breči i opremljene reljefom krilatog lava Sv. Marka, koje su se izvorno nalazile na glavnom trgu Veloj placi. Krčke su vjerojatno nastale koncem 15. stoljeća. O mjerama, osobito staru kao žitnoj i solnoj mjeri (primjer kamenice zapremnine stara sačuvan je na istoimenom bakarskom trgu) usp. HERKOV, Z., 1971.
- ⁴⁷ FUČIĆ, B., 1982., 121. „V ime Božje, amen. 1576, na dan 10. ijun tu criki svete Marije čini uzidati od fundamenta i dotati pop Ivan Jurešić i Manda hći Ivančića, oba skupa njih juspaternatus. Oćemo da bude va viki vikom, redom u red, od reda v rod ki budu njiju stranu najbližnji po rečenom gospodini Ivanu i Mandi. I da budu ovi vsemu gospodari i da se ima gubernat po braščini, a to kako se v ištumentih uderži aliti po madriguli i po urdini ki jesmo učinili.”
- ⁴⁸ Upravo je ondje zabilježen mikrotoponim Poli crkvice. JELENOVIĆ, I., 1973., 182. Danas se spominje i “Pre criki”.
- ⁴⁹ Podignuta početkom 16. st. Dulje vrijeme ruševna, napuštena je 1823. godine. BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 417. Prema njima i ona se nalazila negdje na Placi.
- ⁵⁰ „Spominje se već god. 1480.” BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 417.
- ⁵¹ VALIER, A., 1579., l. 53.
- ⁵² BEMBO, P., l. 78. Već u ispravi iz 1230. godine (sačuvanoj i zabilježenoj u prijevodu s latinskog na hrvatski iz 1704.), ako nije riječ o greški koja je nastala pri nekom od prijepisa ili prijevodu a pisanoj pred kućom Jurja Pariježića u Dobrinju, kojom on daruje crkvu Sv. Jurja na Vrhju pokraj Dobrinja (čiji se ostaci i danas ondje nalaze); spominju se i „zemlje sv. Ambroza”. ŠURMIN, Đ., 1898., 4-5. U ispravi iz 1321. godine *plovan* Ambroz daruje zemljama crkvu Sv. Ambroza koju je dao podignuti i koju je biskup upravo posvetio. ŠURMIN, Đ., 76-77. Vežić kult Sv. Ambroza, jednog od zaštitnika grada Nina, na kvarnerskim otocima dovodi u vezu sa 1154. godinom, tj. širenjem ingerencija zadarske nadbiskupije na otočke biskupije Kvarnera (poput prenošenja kulta zadarskih svetaca: Sv. Anastazije, Sv. Krševana i Sv. Donata). Usp. VEŽIĆ, P., 2011., 225.
- ⁵³ Bratovštinska kuća (k.č. 167/2) na povijesnom je katastru ucrtana kao ruševina. 1904. nad njom je izgrađena kuća mjesnog Društva za štednju i zajmove, a od 1925. godine ondje se nalazi župni stan. Usp. SUTORA, M., 1996., 87; BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 417.
- ⁵⁴ BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977., 417.
- ⁵⁵ Objе se spominju u Bembovoj vizitaciji. BEMBO, P., 1565., l. 77, 80.
- ⁵⁶ JURKOVIĆ, M., 1993., 179-180, 185.
- ⁵⁷ FUČIĆ, B., 1982., 125.
- ⁵⁸ FUČIĆ, B., 1982., 120-124. Jurešića spominju: natpis s crkve Sv. Gospe od Anđela na Placi iz 1576., zatim sa škropionice koja se nekoć nalazila u župnoj crkvi iz 1578. godine, te dva natpisa iz župne crkve iz 1578. i 1605. godine. Kod Valiera spomenut je kao župnik. Crkva koju je utemeljio navedena je kao posljednja crkva u naselju, netom podignuta „nuper erecta” i dostojno opremljena „cum Icona honorifica”, Valier, 1579., l. 51, 54.

Izvori i literatura:

- ARCHIVIO SEGRETO VATICANO, VALIER, A., 1579., - Agostino Valier, *Visitatio apostolica Istriae et Dalmatiae*.
- ARHIV HAZU, II, c, BEMBO, P., 1565. - Pietro Bembo, *Visitatio Ecclesiarum et capellarum totius insulae Veglae facta ab illustrissimo domino P. Bembo episcopo Veglensi. Anno 1565*.
- DRŽAVNI ARHIV U SPLITU, Dobrinj (Dobrigno), Kotar Krk (Veglia), *Kopija katastarskog plana iz 1894*.
- BEDENKO, V., 1989. - Vladimir Bedenko, *Zagrebački Gradec. Kuća i grad u srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb, 1989.
- BOLONIĆ, M., 1980a. - Mihovil Bolonić, Uskoci i otok Krk, *Senjski zbornik*, 8, Senj, 343-354.
- BOLONIĆ, M., 1980b. - Mihovil Bolonić, *Otok Krk - kolijevka glagoljice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- BOLONIĆ, M. - ŽIC-ROKOV, I., 1977. - Mihovil Bolonić - Ivan Žic Rokov, *Otok Krk kroz vjekove*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- BRADANOVIĆ, M., 2002a. - Marijan Bradanović, *Nepoznati Omišalj*, Općina Omišalj, Omišalj.
- BRADANOVIĆ, M., 2002b. - Marijan Bradanović, *Skica povijesnog urbanističko-arhitektonskog razvoja Vrbnika*, u: *900 godina Vrbnika, Zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 900. obljetnice prvoga spomena Vrbnika, Vrbnik, 14.-16. rujna 2000.*, (ur.) Anton Bozanić, Općina Vrbnik, 51-66.
- BRADANOVIĆ, M., 2004. - Marijan Bradanović, *Arhitektura i urbanizam Vrbnika od 1450. do 1620. godine. Doba kasne frankopanske i ranije mletačke uprave*, magistarski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- BRADANOVIĆ, M., 2007. - Marijan Bradanović, *Arhitektura i urbanizam renesanse na otoku Krku*, disertacija, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- BRADANOVIĆ, M., 2008., - Marijan Bradanović, *Prvi krčki renesansni klesari*, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske, Zbornik Dana Cvita Fiskovića II. (zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića” održanih 2003. i 2004. godine)*, (ur.) Predrag Marković i Jasenka Gudelj, Institut za povijest umjetnosti i Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 167-182.
- BRADANOVIĆ, M., 2011. - Marijan Bradanović, *Graditeljstvo Dubašnice u razdoblju renesanse*, u: *Az grišni diak Branko pridivkom Fučić”. Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i dijelu akademika Branka Fučića (1920.-1999.) Malinska, Dubašnica, Otok Krk, 30. siječnja - 1. veljače 2009. godine.*, (ur.) Tomislav Galović, Malinska - Rijeka - Zagreb, 231-258.
- CRNČIĆ, I., 1867. - Ivan Crnčić, *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji*, Rim.
- CUBICH, G., 1874. - Giambattista Cubich, *Notizie naturali e storiche sull' isola di Veglia*, Appolonio e Caprin, Trieste.
- DEANOVIĆ, A., 2005. - Ana Deanović, Vrbnik, *Hrvatska likovna enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Vjesnik d. d., Zagreb, 47.
- FIORENTIN, A. M., 1993. - Anna Maria Fiorentin, *Veglia, La „Splendidissima civitas Curictarum”*, Edizioni ETS, Pisa.
- FUČIĆ, B., 1982. - Branko Fučić, *Glagoljski natpisi*, Djela JAZU, knjiga 57, Zagreb.
- FUČIĆ, B., 1995. - Branko Fučić, Dobrinj, *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- FUČIĆ, B., 1997. - Branko Fučić, *Terra incognita*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- FORTIS, A., 2004. - Alberto Fortis, *Put po Dalmaciji*, (prijevod djela *Viaggio in Dalmatia, 1774.*), Marjan tisak, Split, 2004.
- GRUJIĆ, N., 1986. - Nada Grujić, Dubrovnik Pustijerna. Istraživanja jednog dijela povijesnog tkiva grada, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 10, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 7-39.
- HERKOV, Z., 1971. - Zlatko Herkov, *Mjere Hrvatskog primorja s osobitim osvrtom na solne mjere i solnu trgovinu*, Historijski arhiv u Rijeci i Pazinu, Rijeka.
- JELENOVIĆ, I., 1973. - Ive Jelenović, *Mikrotoponimija dobrinjskog područja na otoku Krku*, Hrvatski dijalektološki zbornik, knjiga 3, Zagreb.
- JURKOVIĆ, M., 1990. - Miljenko Jurković, *Romanička sakralna arhitektura na gornjojadranskim otocima*, disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- JURKOVIĆ, M., 1993. - Miljenko Jurković, *Uloga Zadra Clunya i kneževa frankopana u promociji romanike na otoku Krku*, *Umjetnost na istočnoj obali*

Jadrana u kontekstu europske tradicije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Opatiji u svibnju 1992. posvećenog djelu prof. dr. Radmile Matejčić, Posebno izdanje Zbornika Pedagoškog fakulteta, Pedagoški fakultet Rijeka, Rijeka, 177-187.

KLAIĆ, N., 1970. - Nada Klaić, Knezovi Frankopani kao krčka vlastela, *Krčki zbornik*, 1, Povijesno društvo otoka Krka, Krk, 125-179.

KIRINČIĆ, J. - VELČIĆ, F., 2000. - Josip Kirinčić - Franjo Velčić, *Daravnica slavnoga Dragoslava (900 godina crkve sv. Vida i spomena Grada Dobrinja) 1100.-2000.*, Općina Dobrinj, Dobrinj.

LAVEDAN, P., 1926. - Pierre Lavedan, *Histoire de l'Urbanisme. Antiquité - Moyen Age*, H. Laurens, Paris, 1926.

LIPOVAC-VRKLJAN, G., 2007. - Goranka Lipovac-Vrkljan, *Ad turres - Crikvenica, keramičarska radionica Seksta Metilija Maksima*, Grad Crikvenica, Crikvenica.

LIPOVAC-VRKLJAN, G., 2011. - Goranka Lipovac-Vrkljan, Lokalna keramičarska radionica Seksta Metilija Maksima u Crikvenici - Crikveničke amfore ravnog dna, u: *Rimske keramičarske i staklarske radionice - Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru, Zbornik 1. Međunarodnog arheološkog kolokvija*, (ur.) Goranka Lipovac-Vrkljan, Irena Radić Rossi, Bartul Šiljeg, Crikvenica, 23.-24. listopada 2008., Institut za arheologiju, Grad Crikvenica, Muzej grada Crikvenice.

LJUBIĆ, Š., 1876. - Šime Ljubić, *Commissions et relations Venetae*, tomus I (1433-1527), JAZU, Zagreb.

LJUBIĆ, Š., 1877. - Šime Ljubić, *Commissions et relations Venetae*, tomus II (1525-1553), JAZU, Zagreb.

LJUBIĆ, Š., 1880. - Šime Ljubić, *Commissions et relations Venetae*, Tomus III (1553-1571), JAZU, Zagreb.

LJUBIĆ, Š., 1891. - Šime Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, knjiga X (1453-1469), JAZU, Zagreb.

MARGETIĆ, L., 1990. - Lujo Maregetić, *Rijeka, Vinodol, Istra. Studije*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka.

MATIJEVIĆ-SOKOL, M., 2011. - Mirjana Matijević-Sokol, Latinska epigrafija otoka Krka od 9. do 12. stoljeća. Prilog kontekstualizaciji novopronađenog natpisa u gradu Krku, „Az grišni diak Branko pridivkom Fučić”. *Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i dijelu akademika Branka Fučića (1920.-1999.) Malinska, Dubašnica, Otok Krk, 30. siječnja - 1. veljače 2009. godine.* (ur:) Tomislav Galović, Malinska, Rijeka, Zagreb, 739-757.

MILIĆ, B., 1995. - Bruno Milić, *Razvoj grada kroz stoljeća II. Srednji vijek*, Školska knjiga, Zagreb.

MOHOROVIČIĆ, A., 1954. - Andre Mohorovičić, Prilog analizi razvoja historijske arhitekture na otocima Lošinju i Cresu, *Ljetopis JAZU za godine 1951-1952, knjiga 59*, JAZU, Zagreb, 211-226.

MOHOROVIČIĆ, A., 1955. - Andre Mohorovičić, Analiza razvoja pučkih nastamba na otočnoj skupini Lošinj - Cres (Izveštaj o radu na terenu u godini 1953.), *Ljetopis JAZU za godinu 1953., knjiga 60*, JAZU, Zagreb, 387-392.

MOHOROVIČIĆ, A., 1956. - Andre Mohorovičić, Analiza razvoja urbanističke strukture naselja na otocima zapadnog Kvarnera, *Ljetopis JAZU za godinu 1954, knjiga 61*, JAZU, Zagreb, 461-493.

NOVAK, N., 2011. - Nino Novak, *Omišalj - Tragovi kršćanskog identiteta*, Kršćanska sadašnjost, Općina Omišalj, 2011.

PLANIĆ-LONČARIĆ, M., 1980. - Marija, Planić-Lončarić, *Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 1980.

PEKOVIĆ, Ž., 1998. - Željko Peković, *Dubrovnik. Nastanak i razvoj srednjovjekovnoga grada*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split.

SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, S., 1997. - Sena Sekulić-Gvozdanović, Hrvatski srednjovjekovni sustavi šupljih kamenih mjera, *Prostor*, sv 5, br 1 (13), Zagreb, 35-42.

SLUKAN-ALTIĆ, M., 2001. - Mirela Slukan-Altić, *Katastar Istre 1817. - 1960. Inventar*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb.

SKOK, P., 1950. - Petar Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima (Toponomastička ispitivanja)*, Jadranski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb.

STRČIĆ, P., 2000. - Petar Strčić, Otok Krk u doba Bašćanske ploče, *900 godina Bašćanske ploče (1100.-2000.)*, Primorsko-goranska županija, Općina Baška, Povijesna udruga otoka Krka, Turistička zajednica općine Baška, Baška, 37-56.

SUIĆ, M., 1976. - Mate Suić, *Antički grad na istočnom Jadranu*, Institut za arheologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

SUTORA, M., 1996. - Mate Sutora, Imovnik župe Dobrinj, Župski ured Dobrinj (rukopis).

ŠIMUNOVIĆ, P., 1986. - Petar Šimunović, *Istočno-jadranska toponimija*, Logos, Split, 1986.

VEŽIĆ, P., 2011. - Pavaša Vežić, Tri romanička trikonhosa, „Az grišni diak Branko pridivkom Fučić”.

Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i dijelu akademika Branka Fučića (1920.-1999.) Malinska, Dubašnica, Otok Krk, 30. siječnja - 1. veljače 2009. godine. (ur.) Tomislav Galović, Malinska - Rijeka - Zagreb, 213-230.

ŠURMIN, Đ., 1898. - Đuro Šurmin, Hrvatski spomenici. Sv. I (od 1100. do 1499.), JAZU, Zagreb.

ZELIĆ, D., 1992. - Danko Zelić, *Prostorna organizacija otoka Krka u antici*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

ZELIĆ, D., 1993. - Danko Zelić, Nastanak urbanih naselja na otoku Krku, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, 17/2, Zagreb, 7-17.

Summary

The Development of Settlements on the Northern Adriatic Islands - the Example of Dobrinj

The paper discusses the urbanistic development of Dobrinj, one of the medieval castle settlements on the island of Krk, which developed in the shadow of the town of Krk - an ancient urban and Episcopal centre with unbroken continuity of occupancy since Roman times and proto-history. Although situated away from the sea, from Dobrinj it was possible to survey the Vinodol Channel in the direction of Kotor, its counterpart on the mainland of the neighbouring Vinodol, founded above the mouth of the river Dubračina. From Dobrinj it was also possible to control indirectly the salt-works of the Dukes of Krk in the nearby Saline Bay.

Dobrinj's location on an isolated mountain ridge caused the characteristically linear development of its oldest part, the downtown area of Dolinji Grad. In spite of subsequent significant remodelling which updated the originally modest buildings, even today it is possible to recognize the characteristic rows of rectangular residential single-floor structures with a

single-room layout. The houses' façades faced each other and the ground floors were separated by narrow passageways. However, on the first floor level they were joined by barrel-vaulted structures which supported roof terraces. The rows of houses along the outskirts of Dolinji Grad adopted a fortification function through their predominantly block-like exteriors. Representative residential structures were concentrated around the Plokat square, below the parish church of St Stephen. Numerous pieces of information are provided by comparative analyses: in particular comparison with other settlements on the island of Krk, but also in combination with written sources and toponomastic research. From the confined area of Dolinji Grad, the settlement spread from the parish church towards the south. Here, around the field which stood in front of the settlement, the inhabitants built churches from the middle ages onward and a graveyard gradually developed. During the sixteenth century, this area was gradually transformed into Placa, the new communal

centre, following the example of the main square at Krk, which was developed by the Venetians. Although few material remains survive *in situ*, it can be observed that in this area Renaissance houses were provided with the characteristic door-cum-window openings (called *na koljeno*) indicative of shops on the ground-floor level. Written sources reveal that in the sixteenth century religious building focused on Placa. The beginning of the seventeenth century saw a further contraction in the area of Dolinji Grad, and the completion of the work on the parish church which had begun in the second half of the sixteenth century. From the second half of the seventeenth century, following the end of

the dangers posed to Dobrinj by the Uskok War, the settlement spread out in a horse-shoe shape southward into the area of the upper town - Gorinji Grad. The process continued in the eighteenth century and thus the example of small and urbanistically underdeveloped Dobrinj demonstrates that this late period of Venetian rule does not necessarily stand for urbanistic stagnation.

Keywords: Northern Adriatic, Island of Krk, Fort of Dobrinj, urbanism, Renaissance